

15. Латвизымше урок: Ушештарымаш

1. Desiderative mood:

Conjugation I: йодаш		
	Positive	Negative
1Sg	йоднем	ынем йод
2Sg	йоднет	ынет йод
3Sg	йоднеже	ынеж йод
1Pl	йоднена	ынена йод
2Pl	йоднеда	ынеда йод
3Pl	йоднешт	ынешт йод

Conjugation II: ужалаш		
	Positive	Negative
1Sg	ужалынем	ынем ужале
2Sg	ужалынет	ынет ужале
3Sg	ужалынеже	ынеж ужале
1Pl	ужалынена	ынена ужале
2Pl	ужалынеда	ынеда ужале
3Pl	ужалынешт	ынешт ужале

2. Simple past tense I:

Conjugation I: йодаш		
	Positive	Negative
1Sg	йодым	шым йод
2Sg	йодыч	шыч йод
3Sg	йодо	ыш йод
1Pl	йодна	ышна йод
2Pl	йодда	ышда йод
3Pl	йодыч	ышт йод

Conjugation I: кочкаш (Consonant cluster simplification)		
	Positive	Negative
1Sg	кочкым	шым коч
2Sg	кочкыч	шыч коч
3Sg	кочко	ыш коч
1Pl	кочна	ышна коч
2Pl	кочда	ышда коч
3Pl	кочкыч	ышт коч

Conjugation I: манаш (Palatalization of stem-final -л, -н)		
	Positive	Negative
1Sg	маньым	шым ман
2Sg	маньыч	шыч ман
3Sg	ман'е	ыш ман
1Pl	манна	ышна ман
2Pl	манда	ышда ман
3Pl	маньыч	ышт ман

Conjugation II: саламлаш		
	Positive	Negative
1Sg	саламлышым	шым саламле
2Sg	саламлышыч	шыч саламле
3Sg	саламлыш	ыш саламле
1Pl	саламлышна	ышна саламле
2Pl	саламлышда	ышда саламле
3Pl	саламлышт	ышт саламле

3. Simple past tense II:

Conjugation I: тўналаш		
	Positive	Negative
1Sg	тўналынам	тўналын омыл
2Sg	тўналынат	тўналын отыл
3Sg	тўналын	тўналын огыл
1Pl	тўналынна	тўналын огынал (онал)
2Pl	тўналында	тўналын огыдал (одал)
3Pl	тўналыныт	тўналын огытыл

Conjugation II: шонаш		
	Positive	Negative
1Sg	шоненам	шонен омыл
2Sg	шоненат	шонен отыл
3Sg	шонен	шонен огыл
1Pl	шоненна	шонен огынал (онал)
2Pl	шоненда	шонен огыдал (одал)
3Pl	шоненыт	шонен огытыл

4. Negative gerund in -де:

Conjugation I: кочкаш > кочде

<u>Кочде</u> , школыш ида кай!	Don't go to school without eating first.
--------------------------------	--

Conjugation II: висаш > висыде

<u>Висыде</u> , ложашым ида пыште!	Don't add flour without weighing it first.
------------------------------------	--

5. Active and passive participles:

Conjugation I: лудаш > лудшо ~ лудмо; кочкаш > кочшо ~ кочмо

Conjugation II: йӧраташ > йӧратыше ~ йӧратыме

лудшо йоча	йӧратыше ава	кочшо ен	лудшо-влак
лудмо книга	йӧратыме йоча	кочмо шуэш	кочшо-влак

6. Formation of adjectives from nouns with -ан and -се/-со/-сӧ:

пиал	> пиалан илыш	кече	> кечан кече
чодыра	> чодырасе шудо	ял	> ялысе йӱла

7. Usage of adjectives as nouns:

*самырык > Самырык-влак *толын пуреныт.

изи > Изим *чаманаш кӱлеш.

* самырык 'young', толын пураш (-ем) 'to arrive, to enter', чаманаш (-ем) 'to feel sorry for'

8. Formation of adverbs from adjectives with -(ы)н:

шокшо	> шокшын	тамле	> тамлын	шерге	> шергын
йӱштӧ	> йӱштын	пайдале	> пайдалын	шулдо	> шулдын

9. Conjunctions:

садлан, сандене, садлан кӧра

Ивук черле ыл'е, <u>садлан</u> толын ыш керт.	Ivuk was sick and so he couldn't come.
---	--

гын

Кайык-влак чонештен каят <u>гын</u> , шыже толеш.	If the birds are flying away, fall is coming.
---	---

Exercises

1. Put the verbs into the desiderative mood.

- 1) Мыйын таче шочмо кечем. Мый йолташемым *унала (ӱжаш).
- 2) Мыйын окса уке. Мый тендан деч оксам (йодаш).
- 3) Мый *кассиш (каяш) да *пачерлан оксам (тӱлаш).
- 4) Самоварна шолаш (пураш).
- 5) Ануш ӱячам (кӱэшташ).
- 6) Ме кенежым ялыш (каяш).

* унала ӱжаш (-ам) 'to invite somebody (to be one's guest)', кассе 'savings bank; cash register', пачер 'apartment'

2. Tell what you want to do.

- 1) I want to become a teacher.
- 2) I want to help him.
- 3) I want to help her.
- 4) I want to write a letter /серыш/.
- 5) I want to buy skis (Sg.).
- 6) I want to rest a bit.

3. Put into the simple past tense I.

Эчан кевытыш кая да түрлө йөрварым налеш. Аваже команмелнам күэштеш да унам үжеш. Уна-влак куд шагатлан толыт. Елулан *пеледышым *пөлеклат. Елу уна-влакым сайын *онча.

* *пеледыш* 'flower', *пөлеклаш (-ем)* 'to give (as) a present, *ончаш (-ем)* '(here:) to look after, to care for'

4. Put the verbs in parentheses into the simple past tense II.

Марий *поэт Олык Ипай 1912 (түжем индешшүдө латкокимшо) ийыште (шочаш). 1937 (түжем индешшүдө кумло шымше) ийыште (*колаш). 25 (коло вич) ийым веле (илаш). Тудо *Морко *район Тойметсола ялеш (шочаш). 1923–1927 (түжем индешшүдө коло кумшо – түжем шүдө коло шымше) *ийлаште Арин школышто (тунемаш). *Тунам тушто С. Чавайн *директорлан пашам (ышташ). О. Ипай эше Йошкар-Олаште *педтехникумышто (тунемаш). 1928 (түжем индешшүдө коло кандашымше) ийыште «*Комсомолын *мурыжо» лүман икымше почеламутым (возаш). Вара тудо *Москошто *кинематографий институтышто (тунемаш). Тудо *кинооператор огыл, поэт (лияш). *Руш йылме гыч Пушкиным, Некрасовым, Маяковскийым, Багрицкийым (*кусараш). Кандаш ийыште кандаш *сборник (лекташ). Почеламут дене возымо «*Тул» *романжат ямде лийын. 1937 (түжем индешшүдө кумло шымше) ийыште О. Ипайын С. Чавайн дене ик жапыштак *үмыржө лугыч кўрылтын.

* *поэт* 'poet', *колаш (-ем)* 'to die', *Морко* '(town in Mari El, Russian *Морки*)', *район* 'district, area, zone', *ийлаште* 'in the years' (-ла here is a plural suffix to be discussed in 18.III.3. (page 242)), *тунам* 'then, at that time', *директор* 'director', *педтехникум* 'pedagogical academy', *Комсомол* 'Komsomol (Young Communist League)', *муры* 'song', *Моско* 'Moscow', *кинематографий институт* 'film institute', *кинооператор* 'cameraman', *руш* 'Russian', *кусараш (-ем)* 'to translate', *сборник* 'collection', *тул* 'fire', *роман* 'novel', *үмыржө лугыч кўрылтын* '(s)he met with an untimely end'.

5. Read the following dialogue and then rewrite it, replacing the italicized words with the following: *муно*, *кофе; *кияр*, *шыл шўр*, *паренге*; *пучымыш, *шўр*

- Тый таче эрдене мом *кочкыч*?
- *Пучымышым* кочкым да *чайым* йўым.
- А кечывалым?
- Кечываллан *ковышта* *салатым, *шўрым*, *жаритлыме шылым кочкым.
- А каслан?
- *Туарам* кочкым да *компотым йўым.

* *кофе* ‘coffee’, *салат* ‘salad’, *пучымыш* ‘porridge’, *жаритлаш* (-ем) ‘to fry, to grill’, *компот* ‘compote, stewed fruit’

6. Insert the following active and passive participles into the appropriate sentences: *моштышо*, *вучымо*, *шочмо*, *возымо*, *кайыме*, *йўратыме*, *почмо*.

- 1) Тенгече мыйын ... кечем **ыл’е**.
- 2) ... жап **тольо**.
- 3) ... йолташым ужмем **шүэш**.
- 4) Кевытым ал’е ... **огыл**.
- 5) ... корнет сай **лийже**.
- 6) **Тыйын** ... серышетым мый шым нал.
- 7) *Н’емычла кутырен ... ен *англичанла кутырашат вашке **тунемеш**.

* *н’емыч* ‘German’, *англичан* ‘English’

7. Translate into Mari. Use the second person singular when translating ‘you’.

- 1) Did you read V. Kolumb’s poem? /simple past tense II/
- 2) What /= who/ do you want to become?
- 3) Why did you get up so early? /simple past tense I or II/
- 4) With whom is he speaking?
- 5) Have you eaten? /simple past tense I/
- 6) Yesterday I had a headache (= my head hurt). /simple past tense I or II/
- 7) The friend I’m waiting for isn’t coming.
- 8) This is my favorite dish.
- 9) Yyvan invited /simple past tense I/ children on (dative) his birthday. The children came /simple past tense I or II/ in the evening. Yyvan’s mother prepared /simple past tense II/ different tasty things to eat (= *кочкыш*). She baked /simple past tense II/ pies and komanmelna. Everybody had a good time (= the birthday passed /*эрташ*, simple past tense I or II/) merrily /*веселан*/.

8. Write down the dictation.

